

Verder dan het Concilie

Het Nederlands katholicisme, laboratorium voor kerkvernieuwing,
1960-1975¹

Inleiding

In 1966 toonde het kerstnummer van *Paris Match*, prominent op de omslag, hoe het gesteld was met de katholieken in Nederland: de jongen op de foto ontving de communie niet op de tong, zoals gebruikelijk, maar in zijn hand. Katholiek Nederland was wereldnieuws. Het Tweede Vaticaans Concilie was net gesloten, en in Nederland experimenteerden de katholieken er lustig op los, zo leek het. Ook al probeerde de in Nederland bekende journalist Michel van der Plas een jaar later in zijn boekje *Those Dutch Catholics* de buitenwereld uit te leggen wat er in Nederland aan de hand was,² uiteindelijk zou het niet baten: wat Rome betrof was Nederland het stoutste jongetje van de klas geworden, en maatregelen bleven niet uit. Vanaf 1970 benoemde de paus nog vrijwel uitsluitend conservatieve tot zeer conservatieve bisschoppen om orde op zaken te stellen. Progressieve en behoudende krachten in de Nederlandse kerk raakten dusdanig slaags met elkaar, dat de kerkmuren er tot in de jaren negentig van de vorige eeuw van schudden.³

Voorgeschiedenis

Net als andere landen in West-Europa had ook Nederland direct na de Tweede Wereldoorlog zijn progressieve, of zelfs politiek linkse en kerkelijk interconfessionele stroming gekend. In de nog steeds waardevolle bundel die in 2001 door Gerd Rainer Horn werd uitgegeven onder de titel *Left Catholicism* ontbreekt helaas een Nederlandse bijdrage. Wij schetsen daarom kort de voorgeschiedenis van het progressieve katholicisme tot en met het Tweede Vaticaans Concilie.

Nederland kende direct na de oorlog een zogenoemde Doorbraakbeweging, die ideologisch gevoed werd door een op de menselijke persoon georiënteerde wijsbegeerte (personalisme) die onder meer steunde op het gedachtegoed van de Franse filosoof Emmanuel Mounier. Zijn personalisme werd in Nederland zowel

¹ De oorspronkelijke versie van dit artikel verschijnt in het najaar van 2016 in het online tijdschrift *Histoire@Politique. Revue électronique du Centre d'histoire de Sciences Po* (Parijs): <http://www.histoire-politique.fr/>. Deze Nederlandse versie wordt gepubliceerd met toestemming van de redactie van dit tijdschrift.

² Michel van der Plas & Henk Suër (red.), *Those Dutch Catholics*, Londen 1967.

³ Voor een beknopt overzicht van de Nederlandse kerkgeschiedenis na de Tweede Wereldoorlog zie: George Harinck & Lodewijk Winkeler, 'The Twentieth Century', in: Herman J. Selderhuis (ed.), *Handbook of Dutch Church History* (Göttingen 2015), p. 566-644.